

Τρίτη, 31 Μαΐου 2005
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Α' ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης (1863-1933)

Ο Δαρείος

- 1 Ο ποιητής Φερνάζης το σπουδαίον μέρος
του επικού ποιήματός του κάμνει.
Το πώς την βασιλεία των Περσών
παρέλαβε ο Δαρείος Υστάσπου. (Από αυτόν
κατάγεται ο ένδοξός μας βασιλεύς,
ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ Ευπάτωρ). Άλλ' εδώ
χρειάζεται φιλοσοφία· πρέπει ν' αναλύσει
τα αισθήματα που θα είχεν ο Δαρείος:
ίσως υπεροψίαν και μέθην όχι όμως — μάλλον
10 σαν κατανόησι της ματαιότητος των μεγαλείων.
Βαθέως σκέπτεται το πράγμα ο ποιητής.

- Αλλά τον διακόπτει ο υπηρέτης του που μπαίνει
τρέχοντας, και την βαρυσήμαντην είδησι αγγέλλει.
Άρχισε ο πόλεμος με τους Ρωμαίους.
Το πλείστον του στρατού μας πέρασε τα σύνορα.
Ο ποιητής μένει ενεός¹. Τι συμφορά!
Πού τώρα ο ένδοξός μας βασιλεύς,
ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κ' Ευπάτωρ,
μ' ελληνικά ποιήματα ν' ασχοληθεί.
20 Μέσα σε πόλεμο — φαντάσου, ελληνικά ποιήματα.

Αδημονεί ο Φερνάζης. Ατυχία!
Εκεί που το είχε θετικό με τον «Δαρείο»
Ν' αναδειχθεί, και τους επικριτάς του,
τους φθονερούς, τελειωτικά ν' αποστομώσει.
Τι αναβολή, τι αναβολή στα σχέδιά του.
Και να 'ταν μόνο αναβολή, πάλι καλά.
Αλλά να δούμε αν έχουμε κι ασφάλεια

- στην Αμισό. Δεν είναι πολιτεία εκτάκτως οχυρή.
Είναι φρικτότατοι εχθροί οι Ρωμαίοι.
- 30 Μπορούμε να τα βγάλουμε μ' αυτούς,
οι Καππαδόκες; Γένεται ποτέ;
Είναι να μετρηθούμε τώρα με τες λεγεώνες;
Θεοί μεγάλοι, της Ασίας προστάται, βοηθήστε μας.-
- "Όμως μες σ' όλη του την ταραχή και το κακό,
επίμονα κ' η ποιητική ιδέα πάει κ' έρχεται—
το πιθανότερο είναι, βέβαια, υπεροψίαν καί μέθην·
υπεροψίαν καί μέθην θα είχεν ο Δαρείος.

(1920)

¹ ενεός: εμβρόντητος, κατάπληκτος

Α' ΕΡΩΤΗΣΗ

«[...] "Εγώ είμαι", έλεγε στα τελευταία της ζωής του ο Καβάφης, "ποιητής ιστορικός ποτέ μου δεν θα μπορούσα να γράψω μυθιστόρημα ή θέατρο· αλλά αισθάνομαι μέσα μου 125 φωνές να με λένουν ότι θα μπορούσα να γράψω ιστορίαν". Τί λογής ιστορία; Θα μας το δείξει η ανάγνωση του "Δαρείου"». [Δ. Ν. Μαρωνίτης, «Υπεροψία και μέθη. (Ο ποιητής και η ιστορία)», Δεκαοχτώ κείμενα, Αθήνα: Κέδρος 1970].

Να δώσετε πέντε παραδείγματα από το κείμενο με τα οποία να δικαιολογείται η πιο πάνω άποψη.

Μονάδες 15

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο κύριος χαρακτήρας του έργου είναι αναμφισβήτητα ιστορικός, εφόσον αναφέρει πρόσωπα και γεγονότα και αναπλάθει την ατμόσφαιρα συγκεκριμένης εποχής, και άρα μπορεί να ενταχθεί στα **ιστορικά** ποιήματα του Καβάφη. Επειδή, όμως, το βασικό πρόσωπο (ο ποιητής Φερνάζης), γύρω από το οποίο εκδιπλώνεται ολόκληρη η σύνθεση, δεν είναι υπαρκτό, ο Δαρείος εντάσσεται καλύτερα σε μια ειδικότερη κατηγορία καβαφικών ποιημάτων, τα **ιστορικοφανή**, όπου η ιστορία λειτουργεί περισσότερο ως φόντο και λιγότερο ως στοιχείο της πλοκής. Στο πλαίσιο αυτό το έργο χαρακτηρίζεται από θεατρικότητα από την αρχή μέχρι την κορύφωση και την τελική λύση. Πάντως, η ιστορικότητα του ποιήματος συνδέεται έμμεσα και

ερμηνεύεται και με βάση την πολεμική και πολιτική σύγχυση που επικρατούν κατά τον χρόνο γραφής και δημοσίευσής του, εφόσον αφ' ενός στα 1917 ολόκληρη η Ευρώπη (και η Ελλάδα) στροβιλιίζεται μέσα στη δίνη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου κι αφ' ετέρου το 1920 αρχίζει για τη χώρα μας η μεγάλη περιπέτεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας. Κατ' αυτόν τον τρόπο επαληθεύεται η πάγια αντίληψή του ότι η σύγχρονη ιστορική πραγματικότητα επικυρώνεται από την αρχαία ιστορία. Ακόμη και στη σημερινή κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα το ποίημα του Καβάφη αποδεικνύεται διαχρονικό, αφού και στους δικούς μας καιρούς οι εξουσιάζοντες δίνουν καθημερινά δείγματα ηγεμονικής συμπεριφοράς.

Τα ιστορικά στοιχεία είναι τα ακόλουθα:

α) **Δαρειός ο Υστάσπου:** Μετά τον Κύρο ο μεγαλύτερος Αχαιμενίδης βασιλιάς της Περσίας. Είναι γνωστός από την ήττα του εκστρατευτικού σώματος στον Μαραθώνα (490 π.Χ.). Οι συνθήκες υπό τις οποίες ανέβηκε στο θρόνο είναι σκοτεινές και ύποπτες. Από αυτόν καυχιόταν ότι είλκυε την καταγωγή της η οικογένεια του Μιθριδάτη.

β) **Ο Μιθριδάτης, Διόνυσος κι Ευπάτωρ:** Πρόκειται για τον Μιθριδάτη Στ' τον Μεγάλο, βασιλιά της Βόρειας Καππαδοκίας. Η ανάρρησή του στο θρόνο δεν ήταν ομαλή αλλά σημαδεύτηκε από πράξεις βίας και αυθαιρεσίας, καθώς έγινε απόλυτος μονάρχης, αφού σκότωσε τον συμβασιλέα αδερφό του. Το όνειρό του ήταν η συνέχιση του έργου του Μεγάλου Αλεξάνδρου, δηλαδή η δημιουργία μιας εξελληνισμένης αυτοκρατορίας. Ας σημειωθεί ότι στην αυλή του καλλιεργούνταν τα ελληνικά Γράμματα και Τέχνες προφανώς για λόγους μόδας ή επίδειξης κυρίως σε περίοδο ειρήνης και ακμής. Βέβαια, όπως και σε κάθε άλλη μοναρχική αυλή της εποχής, παρατηρείται ένας έντονος ανταγωνισμός μεταξύ αυλοκολάκων καλλιτεχνών για την απόσπαση της εύνοιας του βασιλιά.

γ) **Ρωμαίοι:** Είναι οι πανίσχυροι εχθροί, οι σχεδόν ακατανίκητοι, που έρχονται ξαφνικά ανατρέποντας παγιωμένες καταστάσεις και σαρώνοντας τις μικροφιλοδοξίες και τα σχέδια των ανθρώπων. Ενσαρκώνουν την ιμπεριαλιστική δύναμη της εποχής που εξουσιάζουν τον τότε γνωστό κόσμο με τη δύναμη της βίας και των όπλων (Pax Romana).

δ) **Άρχισε ο πόλεμος με τους Ρωμαίους:** Πρόκειται πιθανότατα για τον Γ' Μιθριδατικό (74 π.Χ), όταν το θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων μεταφέρεται από τη μητροπολιτική Ελλάδα στη Μικρασία και τον Πόντο. Ο Μιθριδάτης ο Στ' νικήθηκε οριστικά από τον Πομπήιο το 66 π.Χ.

ε) **Αμισός:** Πόλη στα παράλια του Εύξεινου Πόντου με μακραίωνη ελληνική ιστορία, οικονομική και πνευματική άνθηση μέχρι και την μικρασιατική καταστροφή. Ίσως το στοιχείο αυτό να γοήτευσε τον ελληνολάτρη Καβάφη και γι' αυτό περιέλαβε την Αμισό στο έργο του. Η πόλη καταστράφηκε κατά τον Γ' Μιθριδατικό πόλεμο (71 π.Χ).

B' ΕΡΩΤΗΣΗ 1

Εξετάζοντας την ποιητική του Κ. Π. Καβάφη στο ποίημα «Ο Δαρείος», να εντοπίσετε τέσσερα χαρακτηριστικά στοιχεία «καβαφικής ειρωνείας», δίνοντας τα σχετικά παραδείγματα και σχολιάζοντάς τα.

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της ποιητικής γραφής του Καβάφη είναι η ειρωνεία. Από ειρωνεία, βέβαια, διακρίνονται τα περισσότερα καβαφικά ποιήματα, στον *Δαρείο*, ωστόσο, η **ειρωνική χροιά διαπερνά όλα τα επίπεδα του κειμένου** και είναι αυτή που καθορίζει και την τελική εντύπωση του αναγνώστη. Συγκεκριμένα, στο κείμενο εντοπίζεται πρώτα – πρώτα **ειρωνεία στο επίπεδο της μορφής**, δηλαδή στη **γλώσσα** και στο **ύφος** (ειρωνεία λέξεων, βλ. και παρακάτω), η οποία πραγματώνεται με τη χρήση λόγιων ή επιτηδευμένων λέξεων και ηχηρών, σοβαροφανών εκφράσεων (π.χ. στιχ. 7: *εδώ χρειάζεται φιλοσοφία*, στιχ.11: *βαθέως σκέπτεται το πράγμα ο ποιητής*), αλλά και με την παρεμβολή των ρητορικών αναφωνήσεων (στιχ. 16: *Τι συμφορά!*, στιχ.21: *Ατυχία!*). Έπειτα, μπορεί να διαγνωσθεί ασφαλώς και **ειρωνική διάσταση στο επίπεδο του περιεχομένου** (ειρωνεία καταστάσεων), ειδικά όταν ο Φερνάζης δεν φαίνεται να αντιλαμβάνεται ευθύς εξ αρχής την *αλαζονεία* και τη *μέθη* του Δαρείου, αλλά διατυπώνει το σχετικό δίλημμα

(στ. 6-10) ή όταν επαναλαμβάνει τα ονόματα του Μιθριδάτη (στιχ. 17 – 18) με εμφανή ειρωνική διάθεση, γιατί ο βασιλιάς την κρίσιμη ώρα του πολέμου θα πρέπει να αποδείξει έμπρακτα την αξία και την δύναμη των τίτλων του, ή όταν, με την είδηση της έκρηξης του πολέμου, ο Φερνάζης δείχνει να ανησυχεί πρώτα για το ότι θα αναβληθούν τα μικρά του σχέδια και οι μωροφιλοδοξίες του (στ. 16-25) και, φυσικά, τη στιγμή που αντιπαραθέτει την αδύναμη (στρατιωτικά και ψυχολογικά) κοινωνία του βασιλείου της Καππαδοκίας με τους πανίσχυρους και ακατανίκητους Ρωμαίους (στ. 26-33).

Συμπληρωματικά, επειδή τα δύο επίπεδα ειρωνείας διαπλέκονται μεταξύ τους, αποκαλύπτεται και μία άλλη, βαθύτερα κρυμμένη ειρωνεία: είναι η **ειρωνεία του αφηγητή, στα σημεία εκείνα που ταυτίζεται με τον ήρωα** (π.χ. στ. 36-37) και άρα στρέφει τα βέλη του και προς τον ίδιο τον εαυτό του, εκφράζοντας **αυτοειρωνεία**. Αυτή είναι, στην ουσία και η πικρότερη και βαθύτερη μορφή καβαφικής ειρωνείας, καθώς πηγάζει από τη συνείδηση της ματαιότητας και της φθοράς ανθρώπων και πραγμάτων που διακρίνει τον Αλεξανδρινό ποιητή.

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 2

«Στην ποιητική του Καβάφη τίποτα δεν είναι τυχαίο· τα ποιήματά του τα προσέχει και τα λεπτοουργεί ως την τελευταία λεπτομέρεια. Η στίξη, οι περίοδοι, οι παύσεις, όλα είναι υπολογισμένα, όλα υπηρετούν την «τέχνη της ποιήσεως»». [Λίνου Πολίτη, *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: ΜΙΕΤ 1980].

Να εντοπίσετε στους στίχους 21-33 τα στοιχεία που δικαιολογούν την παραπάνω άποψη του Λ. Πολίτη και να σχολιάσετε συνοπτικά τη λειτουργία τους.

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο Κ. Καβάφης πλάθει τα ποιήματά του με ιδιαίτερη προσοχή, έμφαση στη λεπτομέρεια χωρίς να στηρίζεται στη δύναμη της τύχης. Βασικός στόχος να υπηρετήσει την «τέχνη της ποιήσεως» τόσο με το περιεχόμενο όσο και με τις επιλογές του στη τεχνική του ποιήματος, τη γλώσσα, τη στιχουργία ή τη στίξη.

Ειδικότερα, στους στίχους 21 – 33, οι επιλογές του Καβάφη από πλευράς στίξης του ποιήματος στοχεύουν στη θεατρικότητα, στο ρητορικό και επίσημο τόνο αλλά και στην ανάδειξη του ειρωνικού στοιχείου.

Αρχικά, στο στίχο 21 η ρητορική αποφώνηση (Ατυχία!) με τη χρήση του **θαυμαστικού** χρησιμοποιείται για να εκτοξεύσει ο αφηγητής την ειρωνεία του προς τον Φερνάξη ο οποίος ανησυχεί για την τύχη της τέχνης του.

Στον στίχο 22, τα εισαγωγικά που «ντύνουν» το «Δαρείο» παραπέμπουν στον τίτλο του υποτιθέμενου ποιήματος του Φερνάξη υπενθυμίζοντας τον εγκιβωτισμό που υφίσταται στο ποίημα, εφόσον το ανύπαρκτο ποίημα του πλαστού ποιητή Φερνάξη εγκιβωτίζεται μέσα στο πραγματικό ποίημα «ο Δαρείος» του Καβάφη.

Στους στίχους 23 – 24 αφενός η χρήση των δύο κομμάτων πριν και μετά το επίθετο «φθονερός» αλλά και το ρήμα «να αποστομώσει» που συνοδεύεται από τελεία, που συνιστά ισχυρή παύση του λόγου, (ελεύθερος πλάγιος λόγος – απουσία λεκτικού ρήματος εξάρτησης), με αποτέλεσμα η πρόταση να γίνεται κύρια και όχι δευτερεύουσα, δίνουν στο ποίημα περισσότερο τόνο απαγγελίας, τονίζουν την καβαφική σκηνοθεσία και εντείνουν το θεατρικό του χαρακτήρα.

Επιπλέον, στους στίχους 30, 31, 32 ο Καβάφης χρησιμοποιεί ευθείες ρητορικές ερωτήσεις (χρήση ερωτηματικών) με αποτέλεσμα η στίξη να υπηρετεί το περιεχόμενο του ποιήματος, εφόσον με τις συνεχείς ερωτήσεις διαφαίνεται ο φόβος και η ηττοπάθεια του Φερνάξη απέναντι στη δύναμη των Ρωμαίων αλλά και η σαφής τάση καιροσκοπισμού του ποιητή που δείχνει έτοιμος να εκμεταλλευτεί τις νέες συνθήκες και να προσαρμόσει την τέχνη του αλλά και την ύπαρξή του στην επικράτηση των Ρωμαϊκών λεγεώνων.

Τέλος, στο στίχο 33, η χρήση της παύλας που ολοκληρώνει το στίχο συνιστά παύση που δημιουργεί στοχαστικότητα που μεταδίδεται και στον αναγνώστη, ενώ παράλληλα προετοιμάζει την επόμενη (τελική) σκηνή του ποιήματος (λύση του διλήμματος) διατηρώντας ζωντανή τη θεατρικότητα που διατρέχει ολόκληρο το ποίημα.

Συμπερασματικά, με την προσεγμένη χρήση των σημείων στίξης, τις περιόδους ή τις παύσεις, η «τέχνη της ποιήσεως» υπηρετείται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, αφού ο Καβάφης πετυχαίνει να ικανοποιήσει την τάση του για θεατρικότητα, ρητορικό τόνο, ειρωνεία, επισημότητα και επιτήδευση, στοχαστικότητα αλλά και μετάδοση ατομικών ποιητικών μηνυμάτων προς τον αναγνώστη.

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 3

Να σχολιάσετε σε δύο παραγράφους (130 - 150 λέξεις) το περιεχόμενο των στ. 34-37 (Όμως μέσ ... θα είχαν ο Δαρείος).

Μονάδες 25

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στους στίχους 34 – 37 (δεν είναι τυχαία η χρήση του αντιθετικού **όμως**) δίνεται η λύση στο καλλιτεχνικό δίλημμα του Φερνάζη, όπως έχει αποδοθεί στους προηγούμενους στίχους. Η παρεμβολή της εξωτερικής πραγματικότητας, η πολεμική παραζάλη και ο κίνδυνος της επερχόμενης ήττας δεν κάνουν τον ποιητή να πάψει να βρίσκει νόημα στην τέχνη του ούτε να εγκαταλείψει το λειτούργημά του. Μόνο, δηλαδή, η ανθρώπινη και κοινωνική τύχη του Φερνάζη διακυβεύεται, όχι η ποιητική – καλλιτεχνική του υπόσταση. Καταλήγει, λοιπόν ο Φερνάζης στο συμπέρασμα ότι «υπεροψία και μέθη» θα πρέπει να αισθανόταν και ο Δαρείος όταν ανέβηκε στο θρόνο. Είτε θεωρήσουμε ότι ο Φερνάζης λειτουργεί με τα αντανακλαστικά του κοινού ανθρώπου είτε με αντίστοιχα του ποιητή που αξιολογεί ως παράτολμο και επικίνδυνο τον επιθετικό πόλεμο του Μιθριδάτη προς τους Ρωμαίους, το σίγουρο είναι πως ο ποιητής ωριμάζει συνειδησιακά και καλλιτεχνικά μέσα από την κρισιμότητα της ιστορικής περιόχησης, καθώς απελευθερώνεται και γράφει την αλήθεια.

Επομένως, παρά τα ανθρώπινα ελαττώματά του, τη ροπή προς την κολακεία – είναι άλλωστε αυλικός ποιητής- την υπερβολική ενασχόληση με τα προσωπικά του σχέδια, ο Φερνάζης δεν παύει τελικά να είναι γνήσιος λειτουργός της τέχνης, εφόσον ούτε οι προσωπικές στενοχώριες, ούτε ο τρόμος της ήττας και του θανάτου δεν τον

αποτρέπουν από την άσκησή της. Η τελική του κρίση για την «υπεροψία και μέθη» του Δαρρείου (στιχ. 36 – 37) δεν πρέπει να θεωρηθεί αποτέλεσμα καιροσκοπισμού και προσχώρησης στο στρατόπεδο των Ρωμαίων (σύμφωνα με την άποψη του Γ. Βελουδή), αλλά δείγμα συνειδησιακής απελευθέρωσης και ποιητικής ωρίμανσης.

Β' ΕΡΩΤΗΣΗ 4

Το ακόλουθο κείμενο είναι ένα ποίημα για την ποίηση· τι μας αποκαλύπτει σε αυτό ο Άρης Δικταίος για το ρόλο της τέχνης του;

Μονάδες 20

Η Ποίηση

Μα εσύ, Ποίηση,

που έντυνες μια φορά τη γυμνή μέθη μας,
όταν κρυνάναμε και δεν είχαμε ρούχο να ντυθούμε,
όταν ονειρευόμαστε, γιατί δεν υπήρχε άλλη ζωή να ζήσουμε,
δε θα υπάρξουν πια σύννεφα για να ταξιδέψουμε τη ρέμβη μας,
δε θα υπάρξουν πια σώματα για να ταξιδέψουμε τον έρωτά μας.

Μα εσύ, Ποίηση,

που δε μπορείς να κλειστείς μέσα σε σχήματα,
μα εσύ, Ποίηση,
που δε μπορούμε να σ' αγγίξουμε με το λόγο.

εσύ,

το στερνό ίχνος της παρουσίας του Θεού ανάμεσά μας,
σώσε την τελευταία ώρα τούτη του ανθρώπου,
την πιο στυγνή και την πιο απεγνωσμένη,
που ο Θάνατος,

που η Μοναξιά,

που η Σιωπή,

τον καρτερούν σε μια στιγμή μελλούμενη.

Άρης Δικταίος, *Ποιήματα 1935-1953*, Αθήνα 1954.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Στο ποίημα του Δικταίου δεν εφαρμόζεται το δόγμα «η τέχνη για την τέχνη», αλλά γίνεται λόγος γενικά για την ενασχόληση με την ποίηση, ως τρόπο και πλαίσιο της ανθρώπινης ζωής, όπως φαίνεται και από την προσωποποίηση της έννοιας.

Ειδικότερα, η ποίηση φαίνεται να συντροφεύει τον ποιητή και τη γενιά του (φίλους, ομοϊδεάτες, ομοτέχνους) στις δύσκολες στιγμές, στις αντιξοότητες της ζωής, καλύπτοντας τα κενά, νοσηματοδοτώντας την καθημερινότητα, το ρεμβασμό, τον ίδιο τον έρωτα, ανακουφίζοντας από τα βάσανα.

Βέβαια, αναφέρει πως η Ποίηση δεν είναι δυνατό να εγκλωβιστεί μέσα σε στερεότυπα σχήματα ασκώντας ενδεχομένως και έμμεση κριτική στο δόγμα «η τέχνη για την τέχνη». Από την άλλη δεν είναι πάντα εύκολο να λειτουργήσει ο λόγος, προκειμένου να ψαύσει ο ποιητής την Ποίηση, ο οποίος έτσι παραδέχεται ίσως την αδυναμία του να αποκαλύψει με τη γλωσσική/ ποιητική έκφραση όλη τη διάσταση της Ποίησης ως μετουσίωσης της ανθρώπινης ζωής.

Τέλος, κατά κύριο λόγο, ο Δικταίος θεωρεί την Ποίηση ως το έσχατο καταφύγιο για την απαλλαγή από τη σκληρή και προδιαγεγραμμένη κατάληξη της ανθρώπινης ζωής και την αντιστοιχεί με την παρουσία του Θεού ως επικουρικής δύναμης απέναντι σε καθοριστικές υπαρξιακές καταστάσεις, όπως είναι ο Θάνατος, η Μοναξιά και η Σιωπή. Ας σημειωθεί ότι και στην περίπτωση του Φερνάζη στο ποίημα «ο Δαρείος» του Καβάφη, διαφαίνεται αντίστοιχα ο λυτρωτικός ρόλος της ποιητικής τέχνης, η οποία βοηθά τον ποιητή να υπερβεί την δεινή του θέση, δηλαδή τον τρόμο της ήττας και της καταστροφής και το φόβο του θανάτου.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Τα θέματα των εξετάσεων μπορούν να χαρακτηριστούν διαβαθμισμένης δυσκολίας και απαιτούσαν πλήρη εποπτεία της ερμηνευτικής και τεχνικής προσέγγισης του εξεταζόμενου ποιήματος, ενώ το αδίδακτο θα μπορούσε να θεωρηθεί αυξημένων απαιτήσεων, εφόσον μάλιστα η σχέση του με το διδαγμένο κείμενο κρίνεται χαλαρή.

Ωστόσο, το συγκεκριμένο ποίημα είχε εξεταστεί σε δύο διαγωνίσματα κατά τη διάρκεια της χρονιάς με παρεμφερείς ερωτήσεις αντίστοιχης δυσκολίας (31 – 10 – 04 και 29 – 01 – 05), οι οποίες αναλύονται ολοκληρωμένα με βάση το φυλλάδιο της ΩΘΗΣΗΣ